

К. Гуляков,
аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ: ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТУ

Для аналізу соціальної та юридичної сутності злочинів, ступеня їх суспільної небезпечності, а також їх правильної кваліфікації необхідно розкрити також сутність родового об'єкта [1, с. 61], адже він є частиною загального об'єкта, суспільні відносини, які в ньому поєднанні, що дає змогу виділяти цей об'єкт та зосередити в ньому однорідні суспільні відносини. Академік В.Я. Тацій наголошує, що «під родовим (груповим) об'єктом розуміють об'єкт, який охоплює певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які повинні охоронятися внаслідок цього єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм» [2, с. 105]. Саме цю його властивість було покладено в основу побудови Особливої частини Кримінального кодексу, що дозволило законодавцю в цілому правильно об'єднати в межах одного розділу Кримінального кодексу норми, в яких встановлюється відповідальність за посягання на тотожні чи однорідні суспільні відносини [2, с. 106].

Метою статті є аналіз і обґрунтування конкретних науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства щодо моральності як об'єкта кримінально-правової охорони, з урахуванням тенденцій розвитку юридичної науки.

За даною тематикою слід відзначити праці українських та зарубіжних вчених, таких як: В.І. Акуленко, П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Броннер, В.О. Владимиров, С.Б. Гавриш, В.О. Глушков, Н.О. Горб, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов,

Т.А. Денисова, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко, Т.В. Курило, Л.С. Кучанська, А.В. Ландіна, В.П. Лановенко, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, А.А. Музика, Б.М. Одайник, В.І. Осадчий, В.О. Навроцький, В.М. Смітєнко, О.С. Сотула, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, П.П. Толочко, Є.В. Фесенко, Ю.С. Шемшученко, С.С. Яценко та інші.

Наука кримінального права значною мірою не містить визначення моральності як об'єкта кримінально-правової охорони. Зокрема, професор О.М. Костенко свого часу зазначав, що моральність у загальному розумінні – це термін, яким визначається явище діалектичного зв'язку права і моралі [3, с. 7]. У подальшому дослідники, які займалися даною проблематикою, в більшості ототожнювали і ототожнюють це поняття з мораллю. Однак виникає питання щодо розмежування понять «мораль» та «моральність».

Треба зазначити, що визначення моральності (моралі) міститься в багатьох словниках та енциклопедичних виданнях як філософського, так і загального призначення. І ці визначення, як правило, не мають принципів розбіжностей і визначають мораль (ототожнюючи її з моральністю) як особливу форму суспільної свідомості, або як сукупність принципів, правил, норм, що історично змінюються і регулюють поведінку людей один відносно одного і відносно суспільства, або як систему норм, яка визначає обов'язки особистості по відношенню до суспільства та його суб'єктів [4, с. 543].

Щодо спеціальної юридичної літератури, то проблема дослідження моралі і моральності в питаннях їх співвідношення та визначення як юридичних категорій була досліджувана протягом ХХ століття, однак спеціальних досліджень у цій галузі не проводилось, а саме поняття «мораль» було взяте більшістю науковців із філософії. Крім того, з огляду на цей факт юридична наука «взяла» те визначення, яке найбільше підходило для юриспруденції. Так, у Законі України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 року запропоноване таке визначення: «Суспільна мораль – це система етичних норм, правил поведінки, які склалися в суспільстві на основі традиційних культурних і духовних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов’язок, совість, справедливість» [5].

Стосовно ж визначення моральності як відмінної від моралі категорії, то ті визначення, які даються в науково-практичній та допоміжній літературі (коментарі КК України, підручники, посібники) із кримінального права, дають визначення моральності, аналогічне до визначення моралі: «Суспільна мораль – це погляди, уявлення і правила, що визначають поведінку, духовні та моральні якості, необхідні людині в суспільстві, та відповідні правила, що визначають умови нормального громадського життя людей» [6, с. 293], зокрема, подібне визначення приводилося і в підручнику «Кримінальне право. Особлива частина» під редакцією професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, виданого у 2005 році [7, с. 327].

Дослідник В.А. Бачинін дає визначення і моралі, і моральності. «Моральність – це система нормативних приписів, що стоять на сторожі таких універсальних цінностей буття, як життя, свобода і гідність кожної людини, незалежно від її належності до будь-якої із спільнот або положення всередині системи соціальної ієрархії». Мораль учений розуміє як «комплекс

норм і цінностей, що дозволяють усвідомлювати себе передусім представником і виразником інтересів визначених соціальних спільнот – країн, націй, державних утворень, класів, партій» [8, с. 281]. Під час аналізу цих визначень очевидним стає таке: обидва поняття майже ідентичні за змістом (автор вказав, що моральність, подібно до моралі, носить нормативний характер), а різняться вони лише тим, що моральність носить всезагальний характер, а та чи інша мораль притаманна лише якимось чітко визначеним спільнотам. Тож і тут визначення моральності як категорії, відмінної від моралі, відсутнє [9, с. 32].

Складно погодитися з такими визначеннями моральності, так само як і з отожднюванням цієї категорії з мораллю. Слід довести доцільність захисту моральності, а не моралі, що впливає з родового об’єкта злочинів, передбачених Розділом XII Особливої частини КК України.

Для того, щоб краще зрозуміти відмінність моралі від моральності, необхідно застосувати метод порівняння, запропонований українським дослідником кримінально-правової охорони моральності А.В. Ландіною [9, 33], зокрема звернутись за аналогією до таких досить близьких понять, як, наприклад, закон та законність. «Закон – акт вищого органу державної влади, що володіє вищою юридичною силою по відношенню до актів інших державних органів та суспільних організацій та регулює найважливіші суспільні відносини». [10, с. 378]. «Законність – правовий режим у державі, за якого діяльність державних органів, юридичних та фізичних осіб здійснюється відповідно до вимог закону» [9, с. 418]. Очевидно, що ці поняття є близькими за змістом, але їх не отожднюють: вони тісно взаємопов’язані і одне безпосередньо залежить від іншого. На думку А.В. Ландіної [9, с. 34], яку ми підтримуємо, в тому ж ракурсі потрібно розглядати і поняття моралі та моральності під

час визначення моральності як об'єкта кримінально-правової охорони.

На підставі зазначених міркувань вчена запропонувала таке визначення: «Моральність – це порядок відносин між людьми в суспільстві, встановлений нормами моралі» [9, с. 34]. На підтримання своєї позиції вона приводить також визначення моральності, запропоноване іншими дослідниками: «Інколи пропонується таке: мораль розуміється як сукупність норм; моральність – як ступінь їх виконання, тобто фактичний стан, рівень моралі в суспільстві» [11].

Не заперечуючи в цілому проти цього визначення, вважаємо, що за умов урахування законодавчого визначення суспільної моралі, яке наводилося вище, можливе застосування власного терміна «моральність» у його кримінально-правовому розумінні: моральність – це правила суспільної поведінки, які складаються під впливом культурних традицій та духовних цінностей і які реалізуються через дійові моральні переконання і принципи.

Моральність – це позиція особи по відношенні до норм моралі, що визначається через активну поведінку такої особи. На думку дослідників-правників, мораль виступає в даному випадку в якості умовного бар'єру, за яким будь-яка дія сприймається і особою, і суспільством як аморальна. Як приклад наводиться більшість складів злочинів розділу XII КК України, де суб'єктом усвідомлюється, що його поведіння має публічний характер і протирічить моральним нормам, які склалися в суспільстві. Більш того, він розраховує або ж допускає, що його поведінка буде негативно оцінена оточуючими [12, с. 63].

Внутрішніми спонуканнями до будь-якої діяльності, певної поведінки виступають переконання, принципи, що сформувалися в особі в процесі існування в соціумі, і вони можуть бути як моральними, так і аморальними. І коли йдеться про мораль і моральність, то мається на увазі саме суспільно-корисні мотиви і поведінка, яка є допу-

стимою для нормального громадського життя.

Таким чином, родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом XII Особливої частини КК України, є моральність, яка поряд із громадським порядком виступає частиною родового об'єкта і яку слід розуміти як правила суспільної поведінки, що складаються під впливом культурних традицій та духовних цінностей, і які реалізуються через дійові моральні переконання і принципи.

Стаття присвячена дослідженню поняття моральності як об'єкта злочину. Здійснено огляд сучасних проблем структурної будови даного об'єкта кримінально-правової охорони. Дається авторське визначення моральності як родового об'єкта злочинів, передбачених розділом XII КК України. Моральність – це позиція особи по відношенні до норм моралі, що визначається через активну поведінку такої особи. На думку дослідників-правників, мораль виступає в даному випадку в якості умовного бар'єру, за яким будь-яка дія сприймається і особою, і суспільством як аморальна. Як приклад, наводиться більшість складів злочинів розділу XII КК України, де суб'єктом усвідомлюється, що його поведіння має публічний характер і протирічить моральним нормам, які склалися в суспільстві. Більш того, він розраховує або ж допускає, що його поведінка буде негативно оцінена оточуючими. Внутрішніми спонуканнями до будь-якої діяльності, певної поведінки виступають переконання, принципи, що сформувалися в особі у процесі існування в соціумі, і вони можуть бути як моральними, так і аморальними. І коли йдеться про мораль і моральність, то мається на увазі саме суспільно-корисні мотиви, і поведінка, яка є допустимою для нормального громадського життя. Таким чином, родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом

XII Особливої частини КК України, є моральність, яка поряд із громадським порядком виступає частиною родового об'єкта і яку слід розуміти як правила суспільної поведінки, що складаються під впливом культурних традицій та духовних цінностей, і які реалізуються через діючі моральні переконання і принципи.

Ключові слова: кримінальне право, родовий об'єкт злочину, моральність, мораль.

Gulyakov K. Crimes against morality: determination of the general object

The article is devoted to the study of the concept of morality as an object of crime. A review of current problems of the structural construction of this object of criminal law protection has been carried out. The author's definition of morality as a generic object of crime under section XII of the Criminal Code of Ukraine is given.

Morality is a person's position in relation to moral standards, determined through the active behavior of such a person. According to legal scholars, morality in this case acts as a conditional barrier over which any action is perceived by the person and society as immoral. As an example, the majority of the offenses of the section of the XII of the Criminal Code of Ukraine are cited, where the subject realizes that his behavior is of a public nature and contradicts the moral standards that have developed in society. Moreover, he expects or assumes that his behavior will be negatively evaluated by others.

The internal impulses to any activity, certain behavior are the beliefs, principles that have formed in persons in the process of existence in society, and they can be both moral and immoral. And when it comes to morality, it refers to socially useful motives, and behavior that is acceptable for normal social life.

Thus, the patrimonial object of the crimes stipulated by Section XII of the

Special Part of the Criminal Code of Ukraine is morality, which, along with public order, is part of the generic object, and which should be understood as the rules of social behavior that are influenced by cultural traditions and spiritual values, and which are realized through existing moral beliefs and principles.

Key words: criminal law, generic object, morality.

Література

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ : Атіка, 2002. 639 с.
2. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Баулін Ю.В. та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Вид. 4-е, перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
3. Костенко А.Н. Принцип отражения в криминологии (психологический механизм криминального поведения). Киев : Наукова думка, 1986. 128 с.
4. Мораль. Український радянський енциклопедичний словник : у 3т. / за ред. Н.П. Бажана. Київ : АН УРСР, 1972. Т. 2. 856 с.
5. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 22.11.2019).
6. Кримінальне право України. Особлива частина / Бажанов М.І. та ін. ; за ред. Бажанова М.І. та ін. Київ – Харків : Юрінком-Інтер Право, 2001. 496 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Бажанов М.І. та ін. ; за ред. Бажанова М.І. та ін. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
8. Бачинин В.М. Философия права: конспект лекцій. Харьков : Консум, 2002. 367 с.
9. Ландіна А.В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2005. 227 с.
10. Сухонос В.В. Теорія держави і права: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Суми : Університетська книга, 2005. 536 с.
11. Взаимодействие морали и права. www.femida.info : веб-сайт. URL : <http://www.femida.info/72/morpro001.htm>.
12. Одайник Б.М. Кримінальна відповідальність за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2010. 215 с.

